

Nihan Tahtaşleyen

Doğudaki Seslerin Peşinde

Reinhard'ların Adana, Antep, Hatay, Malatya, Sivas
Derlemeleri (1955 – 1979)

Pera-Blätter

Bu yayın çevrimiçi olarak şu adres altında mevcuttur:
<https://www.oiist.org/tr/perablatter/>

© 2023

Erscheinungsort Bonn

Herausgeber Prof. Dr. Christoph K. Neumann

Max Weber Stiftung –

Deutsche Geisteswissenschaftliche Institute im Ausland, Bonn

Redaktion Orient-Institut Istanbul (Dr. Ruth Bartholomä)

ISSN (online) 2192-5291

ISSN (Print) 2192-6816

Gestaltung Ioni Laibarös

Titelbild Kurt & Ursula Reinhard bei der Aufnahme von *davul-zurna*, Ost-anatolien, Mai 1972. (Nachlass Kurt Reinhard-Bildmaterialien in Berlin Phonogramm-Archive, VII N 4K56, 1972-1-C7)

Alle Photographien dieses Buches:

Kurt, Ursula & Volker Reinhard, © Ethnologisches Museum Berlin

Nihan Tahtaişleyen

Doğudaki Seslerin Peşinde

Reinhard'ların Adana, Antep, Hatay, Malatya, Sivas
Derlemeleri (1955 – 1979)

İçindekiler

Önsöz	9
Giriş	11
Berlin Fonogram Arşivi ve Kurt Reinhard'ın Dönüşümü (1948 – 1963)	13
Kurt Reinhard'ın Araştırma Alanı Seçiminde “Doğu”lar	17
Hindistan Rotası	17
Batı Anadolu Rotası	20
Güney Anadolu Rotası	25
Reinhard'ların Güney ve Doğu Anadolu'ya Odaklandıkları İlk Üç Alan Araştırması (1955, 1956, 1963)	28
Birkaç Yıllık Aradan Sonra Yeniden Güney ve Doğu Anadolu (1968, 1970, 1972)	39
Sonuç	51
Kaynakça	57

*Kurt ve Ursula Reinhard'ın
aziz hâtırasına, saygıyla ...*

Önsöz

Okumakta olduğunuz bu kitap, Orient-Institut Istanbul bünyesinde gerçekleştirilen “*Camera Anatolica: Five German Scholars in Search of Sounds and Images in Eastern Anatolia (1955–1979)*” başlıklı sergisi ile ilgili üçüncü yayın olarak tasarlanmıştır.¹ Aynı zamanda adı geçen serginin küratörü olan bu kitabın yazarı, bendenizin, sergide fotoğrafları gösterilenler arasında yer alan Reinhard’ların (yani Kurt ve eşi, hayat ve çalışma arkadaşı Ursula Reinhard’ın) mirasıyla tanışıklığı, müzikoloji doktora çalışmamı yaptığım 2019 yılına dayanır.² O yıla kadar müzikoloji öğrencisi ve asistanı olarak Anadolu’da ve Balkanlarda katıldığım çeşitli saha araştırmalarında çokça görsel-işitsel kayıt yaparken çalışmalarım için kendi kişisel arşivimi oluşturdum. “Alan”da, müziği kendi halinde yaşam koşullarında üreten insanlarla temas ederek çalıştığım altı yılın ardından doktora çalışmamda bu “alan”ı hem mekânsal hem de kavramsal bakımdan değiştirmek istedim. Geçmişte bir zaman diliminde başkaları tarafından yerinde kaydedilmiş, üzerine yayınlar yapılmış, yıllarca kapalı kutularda beklemiş, “seçilmiş” görsel-işitsel malzemelerin yer aldığı “arşiv”i “alan” olarak ele almayı denedim. Böylece Reinhard’ların Berlin Fonogram Arşivi’nde³ korunan, 1955 ile 1979 yılları arasında Türkiye’nin muhtelif yerlerinde yaptıkları alan araştırmalarının görsel-işitsel malzemeleriyle tanıştım. Bir nevi araştırmacının araştırmasının araştırmasını yapmak niyetindeydim. 2021 yılında tamamladığım doktora tez çalışmamın ardından sevgili Martin Greve ile birlikte önce fotoğraflardan oluşmasını planladığımız ve fakat Alman araştırmacıların çalışmaları hakkında başka görsel ve işitsel ipuçları sunan diğer arşiv malzemeleri de eklediğimiz sergi, 2023

Görsel sayfa 2 – 3. Köy meydanında kayıt. Kurt Reinhard (1955, Adana ve çevresi, Berlin Fonogram Arşivi)

Görsel sayfa 4 – 5. Köy meydanında kayıt. Toplu fotoğrafta soldan üçüncü Ursula Reinhard (1955 ya da 1963, Adana, Antep, Hatay çevresi, Berlin Fonogram Arşivi)

1 İlk ikisi: Bumke (2022); Christensen (2023); her ikisi de Martin Greve tarafından yayına hazırlanmıştır.

2 Tahtaişleyen (2021).

3 Almanca: “Berliner Phonogramm-Archiv”.

Eylül itibariyle Peter Bumke'ye ait malzemelerle birlikte gerçekleşiyor. Bu kitap da sergiye paralel olarak Reinhard'ların Berlin Fonogram Arşivi'nde muhafaza edilen – ayrıca doktora çalışmama dahil etmediğim – görsel-işitsel verilere dayanarak Türkiye'nin güneyi ve doğusunda yaptıkları araştırmalarından bahsediyor.

Bu kitap çalışmasına vesile olan Berliner Phonogramm-Archiv ve Orient-Institut Istanbul'un değerli yönetimi ve çalışma arkadaşlarıma ve özellikle fiziki olarak aramızda olmasa da detaylı çalışmalarıyla hepimize yol açan Prof. Kurt Reinhard'a teşekkürü borç bilirim.

Giriş

Reinhard'ların Türkiye'de yaptıkları alan araştırmalarının görsel-işitsel malzemelerinin bulunduğu Berlin Fonogram Arşivi, Avusturya Bilimler Akademisi Fonogram Arşivi⁴ ile dünyanın ilk ses arşivlerinin başında gelir.⁵ Berlin Fonogram Arşivi'ni ayrıcalıklı kılan pek çok özelliğinden biri de onun Türkiye Koleksiyonu'dur. Anadolu'da fonografla yapılan ilk müzik kayıtları olan Felix von Luschan'ın⁶ Antep-Zincirli'deki arkeoloji kazıları esnasında yaptığı müzik kayıtları Berlin Fonogram Arşivi'nin aynı zamanda kurulmasına vesile olan ilk müzik kayıtlarıdır. Luschan'ın ardından ilerleyen yıllarda Wolfram Eberhard yine Türkiye'nin güneyinde Adana ve çevresiyle Çukurova bölgesinde yaptığı etnolojik çalışmalarında teyp bantlarına aldığı müzik kayıtlarını bu arşive emanet etmiştir.⁷

1950'lerin ortasından itibaren Kurt Reinhard ve onun ilk Türkiye alan araştırmasına birlikte çıktığı Berlin Özgür Üniversitesi'ndeki⁸ öğrencisi Dieter Christensen'in Türkiye'de kaydettikleri müziklerin tümü Berlin Fonogram Arşivi'nin Türkiye Koleksiyonunun önemli parçalarıdır. Her ikisi de ayrıca Berlin Fonogram Arşivi'nde sırasıyla müdürlük yaparak arşivle doğrudan bağlı etnomüzikologlar olarak bu koleksiyona epey emek vermiştir. Koleksiyonu değerlendirirken bir de Kurt Reinhard'ın 1960'lı yıllarda arşivde müdürlük yaptığı süreçte Budapeşte Ses Arşivi'nden getirttiği Béla Bartók'un 1936 yılında yaptığı⁹ Adana-Osmaniye fonograf kayıtları ile 1970'lerden sonra koleksiyona eklenen başta Ursula Reinhard'ın Türkiye'de ve esasen Almanya'ya göç etmiş âşıklardan aldığı kayıtlarıyla başka

4 Almanca: "Phonogrammarchiv der Österreichischen Akademie der Wissenschaften".

5 Berlin Fonogram Arşivi'nin gayri resmi kuruluş tarihi 1900, resmi kuruluş tarihi 1905 yıllarıdır. Berlin Fonogram Arşivi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak için bkz. Simon (2000a); Simon (2000b); Tahtaişleyen (2020).

6 Bkz. Luschan (1904) [Türkçe çevirisi: Luschan (2020)].

7 Bkz. Eberhard (2002).

8 Almanca: "Freie Universität Berlin".

9 Bartók'un Türkiye araştırmaları için bkz. Bartók (1976) [Türkçe çevirisi: Bartók (1991)] ve Saygun (1976).

araştırmacıların kayıtlarını da saymak gerekir. Bunlar ayrı bir kitabın konusu olacağı için burada isimlerini vermiyorum.¹⁰

Arşivin Türkiye Koleksiyonundaki kayıtların çok büyük bölümü Reinhard'larınkilerden oluşur. Zaten koleksiyonu Türkiye başlığıyla oluşturan ve kataloglayan kişi esas olarak Kurt Reinhard'tır. Oluşturduğu koleksiyon çerçevesinde çıkardığı yayımlarla da uluslararası müzikoloji ve etnomüzikoloji disiplinlerindeki Türkiye müzikleri araştırma sahasının kapılarını kendinden sonraki araştırmacılara aralamış, çalışmaları günümüze uzanan uluslararası bir ekolün kökü olmuştur. Bunu yaparken, İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası Avrupa akademisinin dönüşüm sancılarını, onun çalışma bölgesi seçimi ve kullandığı araştırma metotlarının değişiminde görmek mümkündür. Bu kitapta Kurt ve Ursula Reinhard'ın Türkiye'nin güneyi ve doğusundaki müzik araştırmalarına dair malumat ve fotoğrafları sunarken, Kurt Reinhard'ın (etno)müzikolog olarak kendi dönüşümüne dair içerdikleri bilgileri anlamayı hedefleyen bir yol takip ediyorum.

10 Berlin Fonogram Arşivi Türkiye Koleksiyonuna dair genel bir bilgi için bkz. Ziegler (2019).

Berlin Fonogram Arşivi ve Kurt Reinhard'ın Dönüşümü (1948 – 1963)

1955 yılında Christensen'le çıktığı ilk Türkiye alan araştırmasına kadar Kurt Reinhard çalışmalar ve yayımlarını çoğunlukla organoloji, fakat ayrıca müzik etnolojisi, edisyon kritik ve çoksesli Avrupa müziğine odaklar. Avrupa dışındaki toplumlara dair çalışmalarının merkezinde ise daha ziyade Orta Asya ve Uzakdoğu¹¹ kültürleri etrafında tasavvur olunan egzotizm¹² ve “ilkel”¹³ müzikler yer alır. İkincil odakları nispeten oryantalist perspektiften incelediği Yakındoğu ve Mısır kültürüdür.¹⁴ Avrupa dışı müziklerin ses ölçümleri ve bunların Avrupa müziği ile kıyaslamalı analizleri de yine karşılaştırmalı çalışmaların bir göstergesidir.¹⁵

Kurt Reinhard 1933 – 1939 yılları arasında Köln, Leipzig ve Münih'te aldığı lisans ve lisansüstü eğitimi boyunca müzikoloji, sanat bilimi, felsefe, Alman dili ve edebiyatı, Sanskrit, kompozisyon, halkbilimi ve savaş bilimi gibi dersler alır. 1938 yılında tamamladığı “Die Musik Birmas” [‘Burma Müziği’] başlıklı doktora tezini,¹⁶ dönemin çoğu karşılaştırmalı müzikoloğu gibi Burma'ya hiç gitmeden masa başında yaptığı araştırmalarla hazırlar (Baumann & Çiftçi 2021: 91 – 92). Berlin Fonogram Arşivi'nde şekillenen Berlin karşılaştırmalı müzikoloji ekolünün Curt Sachs'la başlayan faaliyetlerinin başında gelen organoloji disiplinde Avrupa dışındaki toplumlara ait çalgı katalogları oluşturmak, bir nevi dünya müzikleri haritası çizmek ve arşivin çalgı müzesini genişletmek Kurt Reinhard'ın asıl hedefidir.

11 Avrupa merkezci yaklaşımla kendini ve araştırmalarını konumlandıran araştırmacıların perspektifinden yola çıkılarak bu ifade tercih edildi.

12 Bkz. Reinhard (1951b); Reinhard (1953).

13 Kurt Reinhard'ın kendisi bu dönem yayımlarında “Primitif” tabirini kullanır; bkz. Reinhard (1951c).

14 Kurt Reinhard'ın kronolojik bibliyografyası için bkz. Baumann & Çiftçi (2021: 129 – 136).

15 Bkz. Reinhard (1951a); Reinhard (1952).

16 Bkz. Reinhard (1939).

Kurt Reinhard böylece İkinci Dünya Savaşı'na kadar bir masa-başı karşılaştırmalı müzikoloğu-organoloğu olarak faaliyet gösterir. Savaşa asker olarak katılır; savaşta esir düştükten sonra 1946 yılında esareti St. Petersburg'da sona erdiğinde ülkesine döner. 1945 ile 1955 yılları arasında Avrupa'da dönüşen akademi dünyasına ayak uydurmaya karar verir. Artçılarıyla birlikte 1960'ların başına dek uzatılabilecek bu süreç Kurt Reinhard'ın eski paradigmaların tesirindeki bir karşılaştırmalı müzikologdan modern paradigmaların tesirindeki bir etnomüzikoloğa dönüşmesinin hikâyesidir. Bir kere en başta 1950'lerde doğan etnomüzikoloji disiplini¹⁷antropolojinin çalışma pratiklerini esas alarak araştırmacılara “alan”ı deneyimlemeyi zorunlu kılar. Bu sebeple Kurt Reinhard'ın bizzat yerinde gidip çalışacağı bir “alan” tayin etmesi gerekir.

Spesifik bir araştırma bölgesi tayin edene kadar Kurt Reinhard, Batı Berlin'de 1948 yılında kurulan Berlin Özgür Üniversitesi'ne müzikolog olarak atanır ve derslerinde kullanabileceği materyal temini için Berlin Fonogram Arşivi ile ilgilenmeye başlar. Savaştan geriye kalan stokların tamamı Etnografi Müzesi tarafından Berlin Özgür Üniversitesi Müzikoloji Enstitüsü'ne devredilir ve arşiv, müze bünyesinden tamamen çıkartılır. Reinhard bu tarihten itibaren Berlin Fonogram Arşivi'nin yeniden eski ihtişamını ve önemini kazanması için 1952 yılına kadar gönüllü olarak çalışır. Arşiv'in o zamanki mevcut varlığı savaş öncesinin %3'ü oranındadır (Reinhard 2000: 134). 1949'da “Egzotik Halkların Çalgıları” başlığıyla Berlin Fonogram Arşivi'nin Dahlem'deki çalgı koleksiyonundan oluşan bir sergi düzenler (Reinhard 2000: 33). 1960 – 1961'de Batı Berlin ile kısmen değiş tokuş edilen, ancak sonra mühürlenmiş malzemeler Kurt Reinhard'ın girişimleri ile Doğu Berlin'deki otoritelere teslim edilir (Ziegler 2019: 61; Koch, Wiedmann & Ziegler 2004:

17 Karşılaştırmalı müzikoloji yerini, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan yeni kültür politikaları ve yeni kayıt teknolojileri ekseninde 1950'lerde filizlenerek adını Jaap Kunst'un aynı yıl yayınlanan *Musicologica. A Study of the Nature of Ethno-Musicology, Its Problems, Methods and Representative Personalities* (Kunst 1950) makalesinden alan, kültürel antropoloji yöntemlerini düstur edinerek 1960'larda müzik saha araştırmaları akademik hayatına hızla dahil eden etnomüzikolojiye bırakır.

228).¹⁸ Akabinde Berlin Fonogram Arşivi yeniden artık “Staatliche Museen zu Berlin” [‘Berlin Devlet Müzeleri’] bünyesinde Etnografi Müzesi’ne geçer ve Kurt Reinhard’ın müdürlüğünde Batı Berlin’de kalan malzemelerle resmen yeniden açılır.

Müdürlük dönemine ait dosyalar dolusu kurumsal yazışmalarından, kendi katıldığı ve teşvik ettiği alan araştırmalarının yanı sıra arşivi zenginleştirmek için başka kurumlardan nasıl neredeyse tek tek arşiv kaydı-kopyası talep ettiğini takip etmek mümkündür. Kurt Reinhard envayı çeşit yollarla fon bularak savaş öncesinde Berlin Fonogram Arşivi’nden kopyalanarak ses arşivlerine gönderilmiş veya Arşiv’in başka koleksiyonlardan eskiden kopyası alınan kayıtlarını kâh olumlu kâh olumsuz cevap aldığı taleplerle kurumu yeniden canlandırmak için toplamaya gayret eder (Görsel 1).

Kurt Reinhard, 1959’da arşiv bünyesindeki çalgı sayısını müzenin diğer bölümlerinden farklı bölgelere ait çalgıları toplayıp birleştirerek epey artırır. Reinhard çalgı koleksiyonunu 1955, 1956 ve 1963 yılı Türkiye alan araştırmalarında edindiği çalgılarla da çeşitlendirir (Meyer 2000: 151). Mevcut müzik kaydı sayısı 1961’de yine Kurt Reinhard döneminde 13.000’e ulaşarak yeniden kataloglanır.¹⁹ Böylece İkinci Dünya Savaşı’ndan geriye kalan %3’lük malzeme, Kurt Reinhard sayesinde günden güne artar. Berlin Fonogram Arşivi’nin adı 1963 yılında „Musikethnologische Abteilung des Museums für Völkerkunde Berlin“ [‘Berlin Etnografi Müzesi Müzik Etnolojisi / Etnomüzikoloji²⁰ Bölümü’] olarak değiştirilir. Böylece karşılaştırmalı müzikoloji yerini Almanya’da da ama özellikle de Berlin’de etnomüzikolojiye devreder. Kurt Reinhard da kendini akademik yayımlarında artık “etnomüzikolog” sıfatıyla açıkça nitelemeye başlar.²¹ Berlin

18 Bundan başka Reinhard, balmumu silindirlerin, bakır negatiflerin (galvanos) ve yaklaşık 1250 kaydın, yani savaş öncesi stokların yaklaşık %10’unun savaş zamanında Celle şehrine nakledilmiş olduğunu belirtir (Reinhard 2000: 35).

19 Bu katalog için bkz. Christensen (1970).

20 1950’lerde filizlenen etnomüzikoloji disiplininin Almanca konuşan akademi dünyasındaki karşılığı “müzik etnolojisi” dir.

21 Kurt Reinhard kendi kaleme aldığı “The Berlin Phonogramm-Archiv” maka-

The Australian National University

DEPARTMENT OF ANTHROPOLOGY AND SOCIOLOGY.

TELEGRAPHIC AND CABLE ADDRESS:
" NATUNIV " CANBERRA

BOX 4, G.P.O.
CANBERRA, A.C.T.

27th January, 1953.

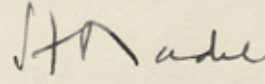
Dr. K. Reinhard,
Arnim-Allee 23 b,
Berlin-Dahlem. GERMANY.

Dear Dr. Reinhard,

Thank you for your letter of 12th
December, which reached me at my new address.

I am afraid I have no copies of
my original recordings, which were all destroyed
during the bombing of London.

Yours sincerely,

(S.F. Nadel)

Görsel 1. Kurt Reinhard'ın kayıt talebi üzerine S. F. Nadel'in cevabı (27 Ekim 1953, Berlin Fonogram Arşivi Kurumsal Yazışma Klasörü)

Fonogram Arşivi bünyesinde şekillenen Berlin Karşılaştırmalı Müzikoloji Ekolü de buna paralel bir surette Kurt Reinhard'ın döneminde güncel yaklaşımlara ayak uydurarak kabuk değiştirir. Kurt Reinhard'ın 1952'den beri özveriyle sürdürdüğü Berlin Fonogram Arşivi müdürlüğü görevini 1968 yılında Dieter Christensen üstlenir. Kendisi 1971'e kadar müdür vazifesini sürdürecektir.

lesinde kendini - takip edebildiğim kadarıyla - ilk kez etnomüzikolog olarak niteler (Reinhard 1962a).

Kurt Reinhard'ın Araştırma Alanı Seçiminde “Doğu”lar

Kurt Reinhard'ın 1955 öncesi karşılaştırmalı müzikoloji eksenindeki Çin, Japon, Burma, Hint, Mısır odaklı çalışmalarında, yani 1955 öncesi “Doğu” tasavvurunda İkinci Dünya Savaşı öncesi bilimsel paradigmaların etkisinin baskın olduğunu belirtmiştik. Bu etki kuşkusuz onun 1955 yılı Türkiye alan araştırmasıyla hemen ortadan kalkmaz, aksine Kurt Reinhard'ın alan araştırması rotasını belirlemede ve metodolojisinde 1960'ların ortasına dek tesiri barizdir.

Kurt Reinhard'ın hem kendinden önce Türkiye'de müzik kayıtları almış yabancı araştırmacıların çalıştıkları bölgeleri takip ederek, hem DFG'nin²² de bütçe ayırdığı öncelikli araştırma alanlarını gözeterek karşılaştırmalı çalışmaları için seçtiği alan araştırması bölgeleri için belirlediği rotalar ya da başka bir deyişle Kurt Reinhard'ın araştırma rotasındaki “Doğular” ilk etapta çeşitlilik arz eder.²³

Hindistan Rotası

Kurt Reinhard'ın araştırma alanı olarak gitmeyi niyetlendiği ilk Doğu, 1953 yılında planladığı ve bütçe bulmak üzere yazıştığı Hindistan'dır. Ancak Şubat 1954 için planladığı bu araştırma gezisine yeterli maddi desteği alamadığı için değiştirmek zorunda kalır. Arşiv raporlarından anlaşıldığı üzere DFG'nin Hindistan araştırmasını desteklememe gerekçesi Reinhard'ın dil yetersizliği ve bu yetersizliği araştırma süresince gideremeyeceği düşüncesidir. Avrupa bilim dünyasının Hint-Avrupa dil ailesi üzerinden tanımladığı Ari ırk dil bilimi çalışmalarını burada hatırlamak yerinde olur. Savaşın ardından 1950'li yıllarda da halen Ari ırkının soyunu devam ettiren toplu-

22 Almanca: “Deutsche Forschungsgemeinschaft” [‘Alman Araştırma Cemiyeti’].

23 Alman arkeoloji ekolünün Türkiye’de araştırma yaptığı bölgeler ve içerikleyle Reinhard’lardan önce Türkiye’de araştırma yapmış yabancı araştırmacıların çalıştığı bölgeler ve içeriklerine dair ayrıntılı bilgiler için bkz. Tahtaışleyen (2021).

Nr 23.10.53

Sieben Berliner fahren nach Afghanistan

Eine Expedition auf den Spuren Alexanders des Großen

Zu einer Expedition nach Afghanistan bricht Ende Oktober eine siebenköpfige Berliner Mannschaft mit zwei Volkswagen-Bussen auf dem Landweg auf. Ziel dieser auf anderthalb Jahre berechneten Expedition ist die Erkundung unbekannter Stämme im Hindukusch-Gebiet Kafiristan, die angeblich aus den Eroberungszügen Alexanders des Großen dort zurückgeblieben sind.

Im „Büro Expedition Afghanistan“ sieht's schon recht nach Ausbruch aus: in ausgedehnten Zimmern stapeln sich unter großen Landkarten Lebensmittel und Berge von hygienischen und Arzneimitteln. „Alles gespendet“,

seht stolz Expeditionsleiter Klaus Behrendt. Die ganze Expedition mit einem Gesamtkostenaufwand von ca. 160 000 DM ist aus Spenden finanziert; davon sind etwa 70 000 DM Sachwerte.

Rund 35 000 km werden die 7 Berliner in ihren zwei Volkswagen-Bussen zwischen Berlin und Kabul zu überwinden haben. Die Reise geht — auf den Spuren des Großen Alexander — durch Griechenland, die Türkei, Syrien, den Irak und Persien nach Afghanistan und in den Hindukusch, wo neben der Erforschung jener sagenhaften Bergstämme auch noch ein „Siebenausender“ bezwungen werden soll. Die Ausrüstung für das bergsteigerische Unternehmen lieferten bayrische Firmen.

Die Anregung zur Reise selbst gab ein deutscher Oberpostsekretär, der vor über 20 Jahren in den Giebelstutzereien eines Bergvolkes im Hindukusch den Feldherrnrat Alexanders des Großen entdeckt hatte und von seinen blonden Gastgebern mit Met bewirtet worden war. Der Wissenschaftler ist bisher über die mögliche Herkunft dieses Stammes nichts bekannt. Vielleicht gelingt es der unternehmungslustigen Gruppe, durch Ton- und Bildaufnahmen, die sie u. a. dem Institut für Völkerkunde versprochen hat, einen Beitrag zur Klassifizierung der unbekannteren Stämme zu liefern.

40 000 Meter Schwarz-Weiß- und 5000 Meter Farbfilmstreifen sollen, zusammen mit etwa 700 Rollen Stand-Fotomaterial und den Telefunken-Teleport-Tonband-Geräten des Erlebnis dieser Fahrt festhalten. Die Gesellschaft, mit drei Kameraleuten, einem Arzt (mit perischen Sprachkenntnissen), einem wissenschaftlichen Spezial-Fotografen und einem Kraftfahrzeug- und Tontechniker, ist so technisch für alles gerüstet. E. K.

Mit den beiden Kameraleuten und dem Tontechniker wurde in 2 Besprechungen im September 1953 (die letzte fand im Phonogramm-Archiv am 15.9.53 statt) vereinbart, daß wir uns nach Rückkehr der Expedition Kopien der Tonaufnahmen herstellen dürfen bzw. die wissenschaftliche Auswertung vornehmen. Schriftliche Abmachungen liegen nicht vor, als Beleg mag die obige Zeitungsnotiz dienen.

Reinhardt

Görsel 2. "Sieben Berliner fahren nach Afghanistan" ["Yedi Berlinli Afganistan'a gidiyor"], *Neue Zeitung*, 23 Ekim 1953 (Berlin Fonogram Arşivi)

lukların olduğu varsayılan bölgelere ve bu bölgelere ulaşan rotalara rağbet Avrupa akademi dünyasında kısmen devam etmektedir. Buna Kurt Reinhard özelinde verilecek kayda değer bir gösterge onun şahsi yazışmalarının bulunduğu dosyasının ilk sayfasında sakladığı gazete kopyasıdır (Görsel 2). 23 Ekim 1953 tarihli *Neue Zeitung* gazetesinden kendi imzasının yer aldığı bu gazete kopyasındaki "Sieben Berliner fahren nach Afghanistan" ["Yedi Berlinli Afganistan'a

gidiyor'] başlıklı yazıda yolculuğun – Büyük İskender'in ayak izleri takip edilerek – Yunanistan, Türkiye, Suriye, Irak ve İran'dan Afganistan ve Hindikuş güzergahında yapılacağı, yolculuğun amacının Büyük İskender'in o bölgeye gidişinden yani M. Ö. 4. Yüzyıldan beri varlığını sürdürdüğü söylenen Hindikuş bölgesindeki Kafiristan'ın bilinmeyen kabilelerini keşfetmek, ses ve film kayıtlarıyla Berlin Etnoloji Enstitüsü'nün bilinmeyen kabilelerin sınıflandırılması çabasına katkı sağlamak olduğu belirtilmiştir.²⁴ Aynı yıl yine Büyük İskender'in izlediği rotayı takip ederek Doğu'ya yapılan araştırma gezilerine verilecek bir örnek daha vardır. Kurt Reinhard'ın Almanya kurul temsilcisi olduğu *The World of Music* dergisinde yer alan ilk kez "Folk Music" ana başlığıyla yayımlanan haberin altındaki "Folk Music Expedition in Middle and the Far East" ['Orta ve Uzak Doğu Halk Müziği Seyahati'] alt başlıklı ve Ocak 1958 tarihli verilere göre ("Folk Music" 1958), İsviçreli besteci Dr. Rolf Looser Yugoslavya, Yunanistan, Türkiye, İran, Kaşmir ve Hindistan'a yaptığı "otantik" halk müziği gezisinden dönmüş ve bu gezi UNESCO hibelerinden faydalanılarak yapılmıştır.

Kurt Reinhard'ın araştırma bölgesini tayin ederken 1950 Avrupa'sında devam eden karşılaştırmalı Ari ırk çalışmalarının devamı niteliğindeki rüzgârın etkisinde olduğu muhakkak. Fakat 1930'larda Köln Üniversitesi'nde Alman dil ve edebiyatı ("Germanistik") ve Sanskrit gibi dil bilimi dersleri almış olsa da (Baumann & Çiftçi 2021: 91) dil bilgisi onun Hint müziklerini araştırması için DFG tarafından yeterli bulunmaz. Böylece Kurt Reinhard, araştırma gezisi rotasını kökleri Orta Asya'ya uzanan, hâlâ Orta Asya köklerinin özelliklerini koruyan toplulukların yaşadığı varsayılan ve Hint-Avrupa dil ailesine mensup bir ortak dil geçmişi olduğu düşünülen karşılaştırmalı Ari ırk çalışma rotasının hiç de uzağına düşmeyen Küçük Asya'ya, yani Anadolu'ya çevirir.

24 Gazete kupürünün altına düşülen notta kayıtların kopyalanma ve bilimsel çalışmalarda kullanılmasına izin verildiğine dair herhangi bir anlaşma yapılmadığı, fakat gazete kupürü ve altına düşülen notun anlaşma yerine geçeceği bilgisi aktarılır. Bu sebeple Berlin Fonogram Arşivi'nin kurumsal yazışma dosyasında yer aldığı anlaşılır.

Batı Anadolu Rotası

Kurt Reinhard'ın araştırma alanı olarak gitmeyi planladığı ikinci Doğu, Anadolu'nun batısıdır. Kurt Reinhard'ın Türkiye'de yapacağı alan araştırmasına dair ilk yazışma Berlin Fonogram Arşivi ile yaptığı 10 Ocak 1954 tarihli yazışmadır. Kurt Reinhard burada 22 Şubat ve 8 Mayıs 1954 tarihleri arasında Batı Anadolu'ya araştırma gezisi yapmak istediğini, amacının kayıt malzemesi savaş sırasında azalan arşiv için yeni, özgün ve teknik olarak kusursuz ses malzemesi toplamak olduğunu belirtir. Bu araştırmanın önemini vurgulamak amacıyla özgün ses kayıtlarının zahmet gerektiren çalışmalar neticesinde çoğunlukla ücretsiz olarak arşive verildiğini hatırlatır. Kurt Reinhard uzun bir aradan sonra böyle bir alan araştırmasının Avrupa dışındaki ilk Alman girişimi olacağını da vurgular. Kurt Reinhard'ın Türkiye ile yaptığı ilk resmi yazışma ise Berlin'deki Türkiye Başkonsolosluğu'na gönderdiği 11 Ekim 1954 tarihli mektuptur. Bu mektupta Mart ve Nisan 1955 tarihlerinde ses kayıtları almak ve etnolojik çalışmalarda "ilgili müzikleri" incelemek için Türkiye'ye bir seyahat planladığını yazar. "İlgili müzikler" tabirinden kastı, göçebe toplulukların özellikle "ilkel", kendisinin Kafkas alt katmanı etnik gruplar olarak nitelendirdiği toplulukların müzikleri olduğu anlaşılıyor. Bu çalışmayı yapma gerekçelerini, belirttiği topluluklarla ilgili o güne dek çok az çalışma yapılmış olması ve Türkiye'deki kamu çevrelerinin bu topluluklara dair yapılacak bir çalışmaya ilgi duyabileceği şeklinde sıralar.

Kurt Reinhard'ın saha çalışmasına çıkmadan önce araştırma bölgesine dair bilgi edinmek ve hazırlık aşamasını tamamlamak üzere sorular yönelttiği iki mektup onun ilk alan araştırmalarındaki amacını ve yöntemini anlamak için dikkat çekicidir. Bunlardan birincisi 12 Kasım 1954 ve 22 Aralık 1954 tarihli İstanbul'daki Alman Arkeolojisi Enstitüsü ile yaptıkları yazışmadır:

Değerli Prof. Bittel,

Prof. Moortgat'ın tavsiyesiyle aşağıdaki konularla ilgili yazıyorum. FU'da [Freie Universität = Berlin Özgür Üniversitesi] müzik etnolojisi alanında öğretim üyesiyim. Önümüzdeki tatil

döneminde muhtemelen asistanımla [Christensen] Batı Anadolu'ya bir araştırma ve ses kayıtları yapmak için gitmeyi planlıyorum. **Bu girişimin anlamı, modern, pek çok bakımdan Avrupa yönelimli Türk müziği ile Türkmenlerin ya da diğer Doğulu ön-Türk ya da Türk olmayan müzik stillerini araştırmakla** [burada ve aşağıda: yazarın vurgusu; NT] hem bilimsel hem de eğitim malzemesi toparlamak. Bu konuda bana tavsiye verirsiniz sevinirim. Sorularım şunlar:

- 1) Batı Anadolu'nun hangi bölgelerinde **pek çok göç hareketinden görece izole kalmış gerçek köylü nüfusa** ulaşılabilir?
- 2) Hangi bölgelerde **çobanlarla** kolayca ve sıklıkla bağlantı kurulabilir?
- 3) 1. ve 2. maddelerde anılan bölgelerin hangilerine en iyi ve en ucuz şekilde ulaşılabilir?
- 4) Bu bölgeleri kısmen çok ucuz olmaları, kısmen daha kolay ulaşılabilir olmaları ama aynı zamanda bir Moped'le rahat şekilde transferin sağlanabileceğini de düşünerek değerlendirir misiniz? (Moped yeni, oldukça hafif bir motosiklettir, bir bisiklet gibidir ama aynı zamanda kolayca yer değiştirebilirsiniz.)
- 5) Seyahat edilen yerlerdeki köy muhtarı/kaymakama tavsiye vermesi için hangi Türk makamlarıyla irtibata geçmeliyim?
- 6) Sizce Türk makamları girişimimizi fikren ve (belki ücretsiz konaklama şeklinde) dolaylı olarak maddeten destekler mi, hangi makamlar bunu yapar?
- 7) Türkiye'de ses kaydı almak ve fotoğraf çekmek için özel izinler söz konusu mu?
- 8) Türk üniversitesinden bir müzik folkloru öğrencisi eşlikçi olarak verilebilir mi, hangi şartlarda?
- 9) Seyahat için vize gerekmesi de uzun süreli kalış için hangi izinleri nereden almam gerekir?
- 10) Günlük yaşam giderleri (konaklama, toplu taşıma araçları gibi) ne kadar tutuyor?

Nezaketiniz için şimdiden teşekkür ederim ve en iyi dileklerle

Tam sadakatla, Kurt Reinhard

22 Aralık 1954 tarihinde Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden gelen cevabı ise şu şekildedir:

Değerli Dr. Reinhard,

Prof. Bittel'in ricasıyla 12 Kasım tarihli yazınıza cevap veriyorum.

- 1) Köylü nüfusa Batı Anadolu'nun her yerinde denk gelebilirsiniz.
- 2) Çobanlarla da her yerde karşılaşacaksınız.
- 3) Andığınız bölgeler otobüs hatlarıyla İstanbul ve İzmir'le bağlantılıdır.
- 4) Anadolu'da "Moped"le gezmenizi tavsiye etmeyiz.
- 5) Tavsiye yazıları için Ankara'daki Alman elçiliğindeki Dr. F. R. v. Rummel aracılığıyla Kültür Bakanlığı'yla görüşün!
- 6) Türk tarafının maddi desteği umudu, küçük. Bu konuda Alman elçiliği üzerinden denemelere girişilebilir.
- 7) Ses kaydı ve fotoğraf çekme izinleri için Ankara'da basın birimi var. Burada da Alman elçiliği üzerinden yürünebilir.
- 8) Müzik folkloru hiçbir Türk üniversitesinde okutulan bir alan değildir. Belki Ankara Konservatuvarı sizin için amaç uygun bir yardımcı bulabilir. Doğrudan onlara yazın, lütfen!
- 9) Vizesiz en fazla üç ay kalabilirsiniz. Uzatma mümkün değil. Bir ay sonra bulunduğunuz yerin polisine başvuru ve beş vesikalık resimle oturma izni başvurusu yapmanız gerekiyor, muhtemelen İzmir ya da İstanbul'da da oluyordur.

Diğer önemli yazışma ise Kurt Reinhard'ın Başkonsolosluğun tavsiyesiyle nihayet 4 Ocak 1955'te o yıllarda Muzaffer Sarısözen'in idaresindeki Ankara Devlet Konservatuvarı (ADK) Folklor Arşivi'ne yazdığı mektuptur:

Sayın Beyefendiler,

Mart ve Nisan aylarında **çiftçilerin ve çobanların müziklerini tanımak** [burada ve aşağıda: yazarın vurgusu; NT] ve koleksiyonumuz [Berlin Fonogram Arşivi] için kaydetmek üzere Batı Anadolu'ya bir çalışma gezisi yapmayı planlıyorum. Arşivinizde bulunan çok sayıda Türk halk müziği materyali ve ülkedeki

koşullar hakkında bilgi sahibi olduğunuzdan, benim için bazı soruları cevaplayabilirseniz çok minnettar olurum:

1. İstanbul'dan hangi bölgelere ulaşılabilir? [Buraların] özellikle halk müziğinde verimli olduğunu düşünüyor musunuz?
2. Arşivinizde özellikle hangi bölgelerin iyi [yeterince] temsil edilmediğini düşünüyorsunuz? [Belirtirseniz] böylece [hazırlayacağım] teyp kopyalarıyla size yardımcı olabilirim [arşivinize katkı sağlayabilirim].
3. Ülkede [Türkiye'de] ses ve görüntü kaydı yapabilmek için ne tür izinler almam gerekiyor?
4. Hangi resmi organ, kayıtlar için sadece bir başlangıç noktası olarak aldığımız ilçelerin tek tek müdürlerine ve hattâ köy ileri gelenlerine tavsiye mektupları verebilir? Parasal nedenlerden ötürü refakatçimi ve kendimi Batı Anadolu'yla sınırlamalıyım. Ankara'ya da gelemeyeceğim ya da ilk başta gelmeyeceğim, bu sebeple sizden yazılı bilgi almak istiyorum. Ancak bu şekilde Ankara'ya da yaklaşp, gelebileceğimiz bir rota mümkün olabilir. Bu durumda elbette sizi ziyaret etmek istiyorum.

Ve şimdi başka bir soru:

5. **Söz konusu bölgede Türk olmayan (örneğin Yörükler) veya Gayrimüslimler (örneğin Kızılbaşlar) gibi nüfusun kesimlerine rastlanıyor mu? Ya da nerede rastlanıyor?**

Nezaketiniz için şimdiden teşekkür eder en iyi dileklerimi sunarım

Tam sadakatla, Kurt Reinhard

15 Şubat 1955 tarihinde Dr. von Rummel tarafından verilen cevapta Türkiye'deki Almanya Büyükelçiliği'nin araştırmayla ilgili soru ve bilgilerin ilgili Türk makamlarına iletilmesi hususunda mutluluk duyulacağı, fakat herhangi bir maddi destekte bulunulamayacağı belirtilir. Ayrıca okulların yarıyıl tatilinde olması sebebiyle kişilere doğrudan ulaşamadığını, ancak Ankara Devlet Konservatuarı müdürü Fuad Turky'ın tatilin ardından bunu açıklığa kavuşturabileceğini yazar. Dr. von Rummel uzman ve bilgili bir danışman olmadan, değil Yörüklere şarkı söyletmek, evlerine girmenin dahi

imkânsız olduğunu ve hattâ herhangi birinin refakatiyle bile bunun mümkün olamayabileceğini belirtir. Von Rummel ayrıca Ankara’da Türk halk müziği derlemeleri yapan Halil Bedi Yönetken ile de görüştüğünü, Yörüklerin mevsimlik göçlerini tamamlayıp dağ yamaçlarına ancak yaz aylarında konması sebebiyle araştırmanın kesinlikle yaz aylarında yapılması gerektiği bilgisini aldığını belirtir.

Mektuplar Reinhard’ın Türkiye’ye yapacağı araştırma gezisinde planladığı ilk güzergâhın Batı Anadolu olduğunu gösteriyor. Bu bölgede nispeten izole yaşayan çobanlar ve Yörükler’den kaydetmeyi umduğu “değişmemiş”, “otantik” Türkçe halk müziklerine odaklanır. Kanımca kendinden önce bu bölgelerde çalışmış olan, Berlin Fonogram Arşivi’nin kurulma aşamasında kayıtlarıyla destek olan Felix von Luschan’ın Kızılbaşlar [Anadolu Alevileri] ve Bektaşiler hakkındaki çalışmalarını okumuş ve bu doğrultuda bölgedeki Gayrimüslim ve Türk olmayan kesimlere dair kültürel göstergeleri toplama arzusuyla “Kızılbaşlar”a ilgi duymuş olması da mümkün.²⁵ Yabancı araştırmacılar tarafından o yıllarda Türkiye’de sürdürülen ve Reinhard’ın gitmek istediği bölgeyi de içeren Kitab-ı Mukaddes Arkeolojisi çalışmalarını da burada hatırlamakta fayda var.²⁶ Çalışmayı planladığı herhangi bir alanla ilgili akademik yayımları titizlikle takip ettiği Kurt Reinhard’a ait tüm arşiv verilerinden ortaya çıkıyor. Kurt Reinhard, Batı Anadolu’da yapmayı planladığı tüm bu detaylı ön araştırma ve yazışmalara rağmen yola çıktığı 22 Şubat 1955 tarihine kadar geçen sürede planını değiştirerek araştırma güzergâhını Güney Anadolu yönüne doğru değiştirir.

25 İlgili çalışma için bkz. Luschan (1890); Alman şarkiyatçıların ilgili araştırmaları için bkz. Yaygan (2013).

26 Bkz. Temiztürk (2019).

Güney Anadolu Rotası

Kuşkusuz Kurt Reinhard'ın araştırma rotasını Türkiye'nin batısından güneyine doğru değiştirmesinde, kendinden çok kısa bir süre önce o bölgede araştırma yapmış olan Wolfram Eberhard'ın arşivdeki kayıtlarını dinlemiş ve kendisiyle bizzat yazışarak tavsiyelerini almış olması yatmaktadır.

Reinhard 11 Ocak 1955 tarihinde Eberhard'a yazdığı mektubunda dert yanarak kendisinden tavsiyeler istediğini belirtir. Eberhard cevabında Yörükleri bulacağı yer olarak kendi çalıştığı Güney Anadolu bölgesindeki Adana ve Gaziantep bölgelerini önererek kendisinin daha önce çalıştığı kaynak kişilerle görüşmesini önerir. Bu kişilerden biri de 1936'da Béla Bartók'un ve 1951'de Eberhard'ın kendisinin müzik kaydettiği Âşık Kır İsmail'dir.

Reinhard'ın Türkiye'ye yapacağı araştırma gezisinin dönemin T. C. Hariciye Vekaleti tarafından kabul edildiğine dair ilk mektup 18 Şubat 1955 tarihinde Berlin'deki Türkiye Başkonsolosluğu'ndan gönderilir (Görsel 3). Bu mektuptan o yıllarda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji ve Etnoloji Kürsüsü asistanı olan Orhan Acıpayam'ının Reinhard'ın Türkiye'deki ilk alan araştırmasında kendisine eşlik edeceğini öğreniyoruz (gerçekte refakatçi sonra değişmiştir). Bu, iki açıdan önemli bir bilgidir: İlki, antropoloji, etnoloji ve halk müziği saha çalışmalarının ve hattâ bu doğrultuda yapılan kayıtların o yıllarda Türkiye'de de tıpkı Avrupa'da olduğu gibi iç içe olduğunu göstermesidir. İkincisi de kültür ürünü olarak müzik malzemesinin diğer gündelik yaşam ürünleriyle hâlâ "karşılaştırılarak" kaydedilme ihtiyacının duyulmasıdır.

7 Mart 1955 tarihinde T. C. Maarif Vekâleti'nden Kurt Reinhard'ın alan araştırması için planladığı güzergahtaki il, ilçe ve köylerin resmi makamlarına bir dizi mektup gönderilir (Görsel 4). Böylece araştırmaya başlamadan çok kısa bir süre önce büyük oranda Eberhard'ın önerisiyle Kurt Reinhard rotasını Adana'ya çevirir. Bu seyahat ve diğerleri DFG tarafından onaylanarak finanse edilmiştir.

T. C.
BERLİN BAŞKONSOLOSLUĞU

Berlin Etnoloji Müzesi mutahassıslarından Dr.Kurt RHEINHARD etnolojik tetkiklerde bulunmak , türk musikisi ve şarkıları ve hassaten Yurt havaları üzerinde ilmi röportajlar yapmak maksadile Türkiye'ye seyahat etmektedir.

Keyfiyet evvelce Hariciye Vekâletine arz edilmiş, ilmi tetkikatta bulunmak üzere Yurdumuza gelmesinin müsaaid karşılandığı cevabı alınmıştır. Kendisine alâkadar Vekâletlerimizce kolaylıklar gösterileceği ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesinin de gezilerinde, tetkiklerinde kendisine refakat etmek üzere Antrepoloji ve Etnoloji Kürsüsü asistanlarından Dr.Orhan ACIPAYANLI'nın memur edileceği bildirilmiştir.

Federal Alman Hükümetinin 17 Mayıs 1954 tarihli ve E III 12872 - 6643528 sayılı pasaportunu hâmil bulunan mumaileyhe icabında alâkadar memurlarımıza ibraz etmek üzere işbu tavsiyename iki nüsha olarak yazılıp tevdi kılınmıştır.

Berlin, 18 Şubat 1955

Başkonsolos

Görsel 3. Berlin'deki Türkiye Başkonsolosluğu'nun ilgili mektubu (18 Şubat 1955, Berlin Fonogram Arşivi)

T. C.
SEYHAN İLİ KARATAŞ BUCAĞI
Karataş Nahiye Müdürlüğü
Sayı: *13/ BİLA*

Öz: T etkikler yapmak üzere köyünüze
gelecek iki Alman h:da.

Köy Muhtarlığına

1-Berlin Etnoloji müzesi müteahhissilerinden Dr. Kurt Rheinhard ile
Alman Üniversite talebelerinden olan Dieter Christensen etnolojik tetkik-
lerde bulunmak, Türk musikisi ve şarkıları üzerinde ilmi rüportaajlar yap-
mak maksadı ile köyünüze geleceklerdir.

2-Geldiklerinde kendilerine nezaret ederek, gereken kolaylığın gösteril-
mesini rica ederim. 10/3/1955

Karataş Nahiye Müdür V.
Mustafa Yoğurtçu

Not:Gidebilecekleri köylerin isimleri:

- * 1-İskele ✓ = Karataş
- 2-Yemişli ✓ = Tecirli
- 3-Sırınsı ✓ = KARATAŞ
- 4-Feyziye ✓
- 5-Çukurkamış
- 6-Kırhasan
- 7-İsahacı

10/3/1955

Görsel 4. [Adana] Seyhan İli Karataş Bucağı Müdür Vekili M. Yoğurtçu'nun Köy Muhtarlıklarına Mektubu (10 Mart 1955, Berlin Fonogram Arşivi)²⁷

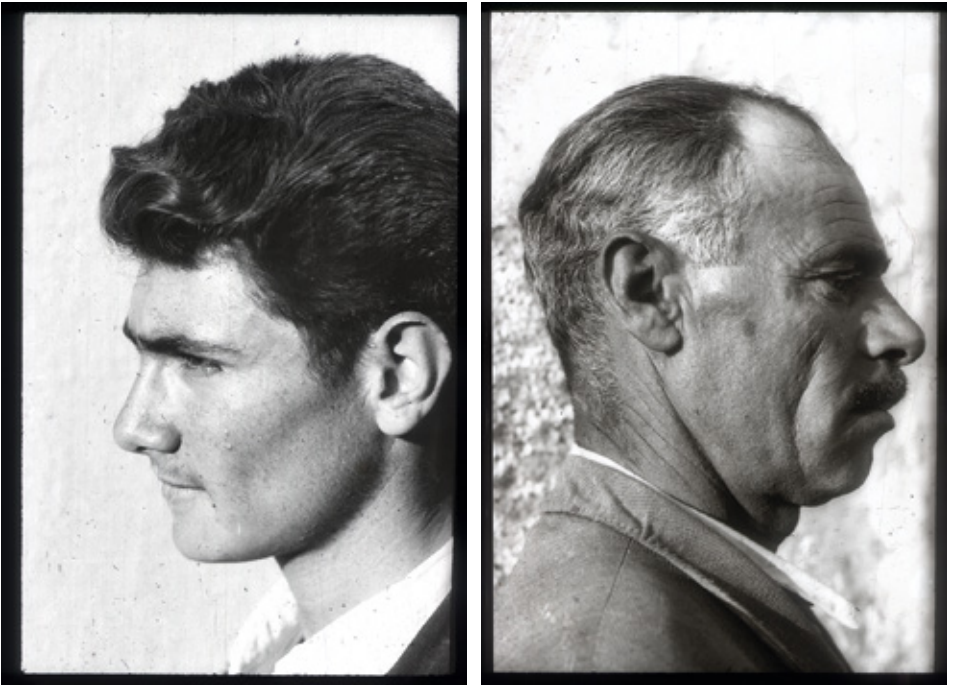
27 Yine de Kurt Reinhard'ın 1955'te gittiği köylerin içinde, Seyhan İli Karataş Bucağı Müdür Vekili M. Yoğurtçu'nun köy muhtarlıklarına gönderdiği mektubunda geçen İskele, Yemişli, Sırınsı, Feyziye, Çukurkamış, Kırhasan, İsahacı köylerinden listede sadece Yemişli'ye rastlıyoruz. Mektuba daha dikkatli bakıldığında ilk dört köy isminin yanına kırmızı tükenmez kalemle tik atıldığı görülür. Berlin Fonogram Arşivi tarafından bu yazışmaları gören ilk kişi benim olduğum söylendiği için işaretleri Kurt Reinhard'ın attığı anlaşılıyor. Zira yanlarında kurşun kalemle alınan notlarda "İskele = Karataş, Yemişli = Tecirli" yazılmış ki Karataş ile Tecirli'ye gittiğini zaten biliyoruz. Belli ki bunlara birbirine bağlı ve yakın köyler olarak gitmişlerdir.

Reinhard'ların Güney ve Doğu Anadolu'ya Odaklandıkları İlk Üç Alan Araştırması (1955, 1956, 1963)

Kurt Reinhard meslek hayatındaki ilk alan araştırmasını Türkiye'nin güneyinde Adana, Hatay ve Mersin'de, Berlin Özgür Üniversitesi'nden öğrencisi Dieter Christensen'le birlikte Mart – Nisan 1955 tarihlerinde yaklaşık iki aya yakın bir süre yapar. Adana'da gittikleri ilçe ve köyler Osmaniye-Karataş, Yemişli, Sırınsı, Feyziye, İshacılı, Yüzbaşı, Osmaniye-Tecirli, Osmaniye-Sakarcalık, Osmaniye-Hemite, Osmaniye-Endel, Osmaniye-Köyyeri, Osmaniye-Kırmacalı, Osmaniye-Bahçeköy, Osmaniye-Kesmeburun, Cevdetiye, Osmaniye-Haruniye, Osmaniye-Hacılar, Pozantı, Belededik, Eskianahşa şeklinde sıralanır. Arada bir de dört günlüğüne Hatay-Erzin'de, üç günlüğüne Mersin Çamalan'da, seyahatin sonunda da bir hafta Ankara ve İstanbul'da alan araştırması yapmış, Ankara Devlet Konservatuvarı ve İstanbul Devlet Konservatuvarı tarafından köylerde yapılan müzik kayıtlarını dinlemiş ve Berlin Fonogram Arşivi'nin Türkiye koleksiyonuna katmak için kopyalamışlardır.

Türkiye'de Christensen'le yaptıkları ilk alan araştırmalarının fotoğraf çıktıları sonrakilere oranla epey fazladır. Burada Christensen'in Martin Greve'nin editörlüğünü yaptığı sergi bağlamındaki *Hakkâri/Colemêrg* kitabında (Christensen 2023) ve *Camera Anatolica* sergisinin ilgili kısmında da görüleceği üzere fotoğrafa karşı özel ilgisi ve yeteneğinin etkisi olsa gerektir. Christensen'in kendi koleksiyonundaki fotoğraflarla karşılaştırdığımda 1955 alan araştırmasındakileri de Christensen'in çektiğini tahmin ediyorum. Bu çalışmanın görsel çıktıları arasında onlarca müzisyen fotoğrafıyla birlikte müziksel hiçbir veri barındırmayan, karşılaştırmalı çalışmaların fiziki antropoloji yöntemlerini hatırlatırcasına kanımca Türk tipini belgelemek amacıyla çeşitli açılardan çektikleri yerli halkın portre fotoğrafları yer alır (Görsel 5).

Fonograf kayıt teknolojisinin yerini seyyar teyplere devretmeye başladığı bu dönemde (Koch, Wiedmann & Ziegler 2004: 227), Ber-

Görsel 5. Reinhard ve Christensen'in ilk Türkiye alan araştırmasından "Türk tipi" (1955, Adana, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 53)

lin Fonogram Arşivi'ne manyetik ses teknolojisine dönüştürülmesini başlatan ve yüksek kalitede ses kaydetmeyi mümkün kılan ilk teyp satın alınır (Christensen 1970: 7). Kurt Reinhard'ın öğrencisi Dieter Christensen ile birlikte çıktığı 1955 yılı Türkiye araştırma gezisi, her ikisinin de meslek hayatlarındaki ilk alan araştırması ve Berlin Fonogram Arşivi bünyesinde pilli teyp ile kayıt alınan ilk çalışmadır (Christensen 1970: 8). 1955 araştırmasının başka önemli bir vechesini de Kurt Reinhard'ın bir kaynak kişinin izini takip ederek, kendinden önce bölgede çalışan araştırmacılarla kurduğu süreklilik arz eder. Osmaniye'deki, o zaman 70 yaşında olan Kır İsmail'den Hurşit ile Mahmihri destanının bazı bölümlerini Eberhard'la yukarıda bahsi geçen yazışmalardaki isteği üzerine kaydeder. Böylece Kurt Reinhard, Béla Bartók (1936) ve Eberhard'tan (1951) sonra 1955'teki ilk alan araştırmasında Osmaniye'ye giderek Kır İsmail'den, yani aynı kaynak kişiden kayıt alan son araştırmacı olur (Görsel 6).

Görsel 6. Âşık Kır İsmail (1955, Adana, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 53)

Görsel 7. CHP Yüzbaşı Ocağı'nın avlusunda davul-zurna eşliğinde oyun (1955, Adana, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 53)

Nispeten ücra köylerde yaşayan kaynak kişiler haricinde özellikle ilk çalışmalarında Reinhard'ların etnomüzikoloji disipliniinde epey eleştiriye maruz kalan bir yöntemi, muhtemelen rehberlerinin de yanlış yönlendirmesiyle uyguladığı görülür: müzik kayıtlarını icra edecek kişileri ilçenin veya köyün Halkevi,²⁸ okul, karakol, köy ocağı, müze, otel vb. gibi sabit ve çoğunlukla devlete bağlı kurumlara davet ederek kaydederdiler (Görsel 7).

Kurt Reinhard ikinci alan araştırmasını 1956 yılında bu kez Christensen'le değil eşi Ursula Reinhard ile yapar (Görsel 8). Bu tarihten itibaren 1970'lerin sonuna dek Türkiye'deki bütün alan araştırmalarını Ursula Reinhard, bazen ayrıca oğulları Kurt ve en çok teknik malzeme kullanımı destekleyen Volker Reinhard'la birlikte yapar. Bu sebeple bu tarihten itibaren çalışmalarını Kurt Reinhard'ın akademik yetkinliğinin yönetiminde ve fakat Reinhard'ların ortak

28 Halkevlerinin Türkiye'de ulus devlet söylemi çerçevesinde 1920'lerden 1950'lere dek yapılan alan araştırmalarındaki konumuna dair okuma için bkz. Tahtaişleyen (2021: 35 – 64 ve 72 – 73).

saha çalışmaları olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. İkinci alan araştırma gezilerinin merkezinde yine Adana vardır. Adana’da gittikleri ilçe ve köyler Yemişli, Yeniköy, Ayaş, Ceyhan-İmran, Ceyhan-Azizli, Ceyhan-Veysiye, Ceyhan-Kösreli, Ceyhan-Altıgöz [Bekirli], Kozan, Hacılar, Misis, Haruniye şeklinde sıralanır. Bu kez Güney Anadolu rotasına öncekinden farklı olarak Gaziantep eklenir. Gaziantep ilinde Karacurum, Nizip, Turlu, Üçkubbe, Küçükkarra-Ceviran adlı ilçe ve köylerde çalışma yaparlar. 1956 yılının alan araştırmalarında Hatay’da önceki araştırmadan daha çok zaman harcar, Hatay-Madenboyu, Süveydiye, Hancağız ve Şenköy’de çalışırlar. 19 Mart – 21 Nisan 1956 tarihlerini içine alan araştırmaları durmaksızın yaklaşık bir ay sürer.

Kurt Reinhard ve Christensen’in yollarının ayrılmasının bir sebebi iki erkek araştırmacının yöredeki kadınlardan hiçbir surette müzik kaydedememesi sebebiyle Kurt’un ikinci araştırmadan itibaren eşi Ursula’yla çalışmayı tercih etmesidir. Diğer yandan Güney Anadolu’da Türkçe kayıtlar almaya odaklanmış olsalar da Arapça ve Kürtçe sözlü müziklerle de karşılaşır. Christensen ilk alan deneyiminin ardından kendi çalışmalarında tümüyle Kürtçe konuşulan toplulukların müzik kültürlerine odaklanır ve yaptığı birkaç kısa saha çalışmasıyla dönemin etnomüzikoloji akademisinde Kürt müziği uzmanı olur. Burada elbette Greve’nin kitabında (2023) da bahsettiği çalışmanın kapasitesi, kısıtlılıkları ve oryantalist sunumu sebebiyle Christensen’in akademik dünyaya katkısının hocası Kurt Reinhard’inkinden epey küçük kaldığı muhakkaktır.

Kurt Reinhard 1956 yılı alan araştırması esnasında ilk araştırmadaki aksaklıkları ve eksiklikleri gidermeyi amaçlar. Bunların arasında hem kadınlardan müzik kaydı alma arzusu hem de DFG’nin raporunda maddi desteğini sürdürmesi için şart gösterdiği araştırmacının Türkçe bilgisi yetersizliğini gidermesi talebidir. Ursula Reinhard bu tarihten itibaren Türkçe öğrenmeye başlar ve zaman içinde bilgisini – düzeltmeye ihtiyaç duyulsa da – konuşup yazabilecek düzeye getirerek 1979 yılındaki ölümüne dek Kurt Reinhard’la, ardından kendi başına saha çalışmalarını sürdürür. Araştırmalarında müzik kayıt formlarına şarkı sözlerini yazan kişi çoğunlukla Ursula

6. Lied Koroğlu T

hu atı gütürü ta asan tepesine eküp
 # Çöre arda san etrafı sarıp

Anzahl	11	11	11
Alter:	Küçük yaşta	gelmis	bu nu dağ da bulmus
Geschlecht	er	er	er
Stamm	ter	mağlup edip	kurmustu. Hasan paşa
Kenntnisse fremder Kultur:	ye esir almıştı	Koroğlu	menailhanlık (peyda ediyer, heri)
Singt der Chor regelmäßig gemeinsam?	asagi incesken,	Hasan paşanın esir	aldu gureni garenide
Besonderheiten b. d. Ausführung, evtl. darstellende Motive:	Folgt Lied, unvollständig, weil Kasette zu Ende		

2. Kasette

III. Instrumentalisten

	Spieler a	Spieler b	Spieler c	Spieler d
Instrument, einheimischer Name	erählt	u geführ	derselbe	
deutsche Bezeichnung	meydan	gümlür	gümlürdeniz	(= çok sesli karnak / zengin lauler)
Kurze Beschreibung oder Skizze	duyan aca	Sah	sahlar sah	
Spieler Name	duyan	gümlür	gümlürdeniz	
Alter	9	şigir	hendini ağandı (öründe)	
Geschlecht	er	er	er	
Beim Stamm	Serler	balbara	diğende	
Evt. Rolle (b. Pantomime)	balba	ak atlı	balasinden	
Kenntnisse fremder Kultur	bal	sah	basın helasından	
Gilt als musikalisch?	her yan	gümlür	gümlürdeniz	
Besonderheiten b. d. Ausführung	her ağlu nun nara sinden			

Anm. Spielt ein Sänger gleichzeitig ein Instrument, so genügt in der Rubrik III. unter „Spieler“ ein Hinweis auf die Angaben in Rubrik I, z. B.: A

Görsel 9. Ursula Reinhard'in kendi el yazısıyla kayıt formuna eklediği Türkçe Koroğlu destanının sözleri (1983, Kars, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 2)

Görsel 10. Türkische Musik (1962b) kitabının kapağı

Reinhard'tır (Görsel 9). İlk iki alan araştırmalarının ardından *Türkische Musik* (1962b) başlıklı bu müzik kültürüne dair ilk kitabı yayımlarlar (Görsel 10).²⁹

Reinhard'ların 1963 yılı üçüncü Türkiye araştırmasına dair detaylar Kurt Reinhard'ın "Staatliches Institut für Musikforschung" ["Devlet Müzik Araştırmaları Enstitüsü"] müdürü Dr. Fritz Bose'ye gönderdiği 20 Şubat 1964 tarihli rapordan edinilir. Araştırma Kurt ve Ursula Reinhard, arkeolog Halil Üstün [sonra Baykız] ve Berlin Özgür Üniversitesi'nden Kurt Reinhard'ın asistanı-öğrencisi Christian Bastanier'in katılımıyla, "Deutsche Forschungsgemeinschaft" ["Alman Araştırma Cemiyeti"], "Freie Universität Berlin" ["Berlin Özgür Üniversitesi"] ve "Stiftung Preußischer Kulturbesitz" ["Prusya Kültür Varlıkları Vakfı"] kurumlarının desteğiyle Mart - Temmuz 1963 tarihlerinde gerçekleşir. Kurt Reinhard 1963 yılındaki bu yaklaşık üç aylık alan araştırması için üç odak belirler: Birincisi 1955-1956 yıllarında iki kez ziyaret edilen güney illerinden toplanan sözlü ve sesli malzemenin belirsizliklerini bu çalışmada yönetilecek ek sorularla açıklığa kavuşturmak ve karşılaştırma amaçlı yeni kayıtlar almak; ikincisi Kurt Reinhard'ın Anadolu'nun geri kalanındaki nispeten tekdüze minvalden farklı olduğunu düşündüğü Doğu Karadeniz kıyı şeridindeki Lazların ve 1922 yılında mübadeleyle yer değiştirmeyip Anadolu'da kültürlerini yaşatan Pontus Rumları'nın müzik geleneklerini araştırmak; üçüncüsüyse Ankara

²⁹ Ayrıca bkz. Reinhard (1974).

Görsel 11. Âşık İskender Akkuş (İstanbul, 1985, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu)

ve İstanbul'daki kütüphanelerde bibliyografik malumatlar taramakla Berlin Fonogram Arşivi'nin çalgı koleksiyonu için müzik aletleri satın almaktır. Kurt Reinhard 1963 yılı alan araştırmasının sonuçlarını Stiftung Preußischer Kulturbesitz'e sunduğu 20 Ocak 1964 tarihli raporunda bir hafta da Sivas'ta araştırma yaptıklarını belirtir; kayıt kataloğu da bu bilgiyi teyit eder. Reinhard'lar böylece bu üçüncü Türkiye seyahatlerinde âşık müziğiyle ilgilenmeye başlar. Burada başta Âşık İskender Akkuş olmak üzere pek çok yöre âşığıyla kurdukları ilişki ilerleyen yıllarda mektuplaşarak, Türkiye'de İstanbul, Kars ve Almanya'daki evlerinde Ursula'nın âşıkları ziyaretleriyle sürdürürler (Görsel 11, 12, 13). 1963 yılındaki üçüncü alan araştırmasında Güney ve Doğu Anadolu güzergâhında gittikleri yerler şöyle sıralanır: Hatay-Samandağ, Hancıcağız, Kurlak, Şenköy, Antakya, Hanyolu, Gaziantep-Nizip, Karataş, Adana-Haruniye, Köşreli, İmran, Osmaniye, Pozanti ve nihayet Sivas-Yareser, Zara Ulaş, Deliktaş, Şimkürek, Soğukpınar, Yavru, Karakaya ve Devre. Bu güzergâhın ardından 1963 alan araştırmasında ekip rotayı tümüyle Doğu Karadeniz'e çevirir (Görsel 14).

Ursula Reinhard
Stilpnagelstr. 2
1 Berlin 19

Berlin, 31. 1. 81

Blue
Türki 81

Sayın İskender bey,

mektubunuzu aldım. Çok güzel
ağıt için çok çok teşekkür ederim
Siz yaptınız mı? Öylünüz
yaptı mı? Her halde çok güzeldir
ve dinlemek, बात isatine almak
istiyorum. Şimdi böyle var:
Özellikle Berlinde bulunuyorum
Mart arasında öylünüzün yanına
giderim. İntan sonra ev tamiri
var ve yine Berlin'e giderim
krada arkadaşımın evinde
bulunuyorum. Haziran ara-
sında yine bir talebe ile Türkiye'ye
giderim. 29. Haziran 4. yekün 5.
Temmuz'a kadar İstanbul'a
gelmek istiyorum. Siz ziyaret
etmek, görüşmek çok istiyorum

Görsel 12. Ursula Reinhard'ın Âşık İskender'e mektubu (31 Ocak 1981, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 5)

Pek kıymetli ursula hanfendi
göndermiş olduğunuz mektubunuzu aldık, çok sevindik
bizde sizi sevindirmek için bu satırları karalıyoruz
sizin sormuş olduğunuz ağıt o çok eski tarihlerle
ait yani ben o ağıtın derlemesini yapmış bulunuyorum
siz geldiğiniz zaman kaset üzerine okuyabilirim ve ağı-
rieten başka aşıklarda bulabiliriz.

Sayın Ursula hanfendi birde oğlum için diyecek
turist olarak gelmesi olanaksız kadar zor çünkü
tristlere kolay kolay vize verilmiyor onun için -
konsuloluk yoluyla davet edilmesi gerekiyor yani
yani misafir olarak davet edilirse burada vize -
veriliyor onun için mümkünse sizden bunu rica -
edeceğiz hemen değil siz gelirken olabilir siz
hazıranda buraya İSTANBUL geldiğiniz zaman sizinle
beraber gitmek istiyorum.

Sayın ursula hanımfendi sizin sağlığınız
nasıl inşallah iyisinizdir iyi ve sağlıklı olmanız
en büyük temennimizdir oğlunuza saygı ve sevgiler
dilerim, Tekrar selam ederim ellerinden öperek
iyi günler dilerim Saygılarımızla

İSKENDER AKKUŞ -

ACELE CEVAP BEKLERİM

İskender Akkuş

Fikirtepe Mandıra Cad =
No=12 KADIKÖY/İST
TÜRKİE

Görsel 13. Âşık İskender Akkuş'un Ursula Reinhard'a mektubu (1981, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 5)

Görsel 14. Kurt Reinhard'ın çizdiği 1963 yılına ait ikinci rota olan Doğu ve Kuzey Anadolu araştırma haritası (1963, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 2)

Birkaç Yıllık Aradan Sonra Yeniden Güney ve Doğu Anadolu (1968, 1970, 1972)

Reinhard'lar 1964–1967 yılları arasındaki alan araştırmalarında daha ziyade Türkiye'nin büyük şehirleriyle özellikle Orta Anadolu bölgesinde Konya'da Mevlevi müziğine odaklanırlar. Fakat 1968 yılındaki yedinci alan araştırmalarında rota yeniden Orta Anadolu'nun doğusuna, Sivas'a çevrilir. Eylül ve Aralık 1968 tarihleri arasında gerçekleştirdikleri, Türkiye'nin çeşitli bölgelerine yayılan araştırma güzergâhında İstanbul Askeri Müzesi'nde mehter müziği üzerine çalıştıktan sonra doğrudan Sivas'a geçerler. Buradaki on günlük çalışma boyunca Karaçayır-Kurtlapa, Sivas Merkez, Sarıçal ve Doğanlı adlı ilçe ve köylerde müzik kaydı yaparlar. Ayrıca Sivas'ta konakladıkları Köşk Otel'e de çeşitli müzisyenleri davet ederek onlardan

Görsel 15. Ford marka Alman Müzik Araştırma Grubu minibüsü (1968, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 55)

müzik kaydetmişlerdir. Bu alan araştırmasında Ford marka minibüs onları köylere taşımanın yanı sıra kayıt yapmak için kullandıkları bir nevi stüdyo olur (Görsel 15, 16, 17). Kurt ve oğlu Volker Reinhard bu gezide epey görsel-işitsel dış mekan kaydı alır (Görsel 18).

Berlin Fonogram Arşivi'ndeki Reinhard Türkiye Koleksiyonu içinde "Reinhard Türkiexkursion 1970" başlıklı dosyanın önemi büyüktür. Dosya, Reinhard'ların Berlin Özgür Üniversitesi Müzikoloji Enstitüsü Müzik Etnolojisi Bölümü öğrencileriyle üniversitenin desteğiyle de çıktıkları eğitim gezisinin dokümanlarını içerir (Görsel 19, 20). Bu sebeple bu özel çalışmanın kayıt kataloğu Reinhard'ların Berlin Fonogram Arşiv için seri halinde yaptıkları alan araştırmaları ve onlara ait kayıt kataloğundan hariç tutulmuştur. 1970 yılının dosyasında kayıt formlarında bant ve şarkı numaraları ile şarkı sözleri yer alır. Eylül 1970'te bir aylık süre içinde yaptıkları bu çalışma yine İstanbul Askeri Müzesi mehter takımı gösterisiyle açılır ve ardından Güney ve Doğu Anadolu'da Malatya ve Gaziantep'e yönelir. Buradan Orta Anadolu ve Güney Marmara'ya doğru devam eder. 1970 yılında Kurt Rein-

Görsel 16. Ford marka Alman Müzik Araştırma Grubu minibüsü içinde sipsi kaydını alırken (1968, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 55)

Görsel 17. Ford marka Alman Müzik Araştırma Grubu minibüsü (1968, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 55)

Görsel 18. Kurt ve oğlu Volker Reinhard 1968 Türkiye alan araştırmasında (1968, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 55)

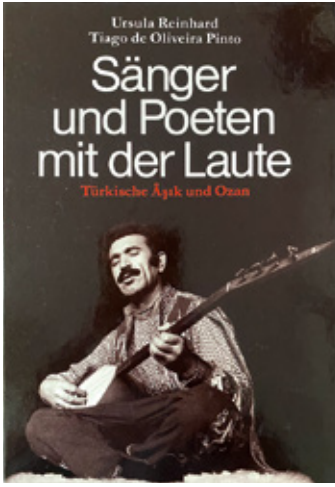
Görsel 19. Ursula Reinhard, çocuklar ve kadınlarla alan araştırmasında (1970, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 54)

Görsel 20. Reinhard'ların Berlin Özgür Üniversitesi öğrencileriyle alan araştırmasından delbekçi kadınlar (1970, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 54)

hard'ın öğrencileriyle birlikte yaptıkları alan araştırmasında Doğu Anadolu'da gittikleri yerler Malatya-Yeniköy, Savserek, Bent, Yaygız, Köpeksiz, Arguvan, Aşağı Sülmenli ve Gaziantep-Merkez'dir.

Kurt Reinhard "Reinhard Türkeiexkursion 1970" başlıklı dosyanın içinden ayırdığı âşık kayıtları formlarını "Âşık 1970" adıyla ikinci ve ayrı bir çıktı olarak dosyalar. 23 Temmuz 1970 tarihli yazışmadan, bu alan araştırmasında da Reinhard'lara her zamanki gibi Halil Üstün'ün rehberlik ettiği anlaşılıyor. Rehberin bu yazışmada verdiği bir önemli bilgi de "türkü güftelerinin anlaşılmayan yerlerini [kendisinin] izah ederek geri gönderdiği" ile ilgilidir. Bu yıllarda Türkiye'den ve Almanya'dan yakın temas halinde oldukları, anadili Türkçe olan kişiler Reinhard'ların Türkçe şarkı sözlerini ve Almanca tercümelerini düzeltmiştir. Tamamen halk şarkılarının sözlerinden oluşan iki kitabı *Vor seinen Häusern eine Weide* (Ursula Reinhard, 1965) ile *Auf der Fiedel mein* (Kurt & Ursula Reinhard, 1968) onlar olmadan çıkamazdı.

Görsel 21. Türkische Âşık und Ozan (1989) kitabının kapağı

Kurt Reinhard kendi numaralandırdığı Türkiye alan araştırmaları kayıt kataloğu sıralaması içinde 1971 yılına ait kayıtlar yok. Ancak Baumann & Çiftçi (2021: 103) Reinhard'ların 1971 yılında Konya ve Kars'ta araştırma yaptıklarını yazarlar. Reinhard'ın Berlin Fonogram Arşivi'ndeki 1971 yılı dosyalarının içinde Konya'da araştırma yaptıklarına dair deliller mevcutken Kars'a dair hiçbir veri bulunmamaktadır. Bundan Kurt Reinhard'ın hayatta olduğu zamanda Ursula Reinhard ile birlikte bir iki kez Kars'a gitmeyi planladıkları ancak bu seyahati gerçekleştiremedikleri anlaşılır. Fakat Ursula Reinhard eşinin ölümünün ardından devam ettiği çalışmaları kapsamında bir kez 1983 yılında Kars'a gitmiş, 1981, 1985 ve 1986 yıllarında İstanbul'da âşıklarla çalışmış, öncesinde ve sonrasında Sivas ve Kars'ta tanıştıkları âşıklardan Almanya'ya göç etmiş olanlarla çalışarak âşıklık geleneğine dair detaylı veriler toplamıştır. Ursula Reinhard 1974 ve 1976 senelerinde, arşiv belgelerinden ve Kurt Reinhard'ın ses kayıt kataloğundan takip edebildiğim kadarıyla Volker Reinhard ile Türkiye'ye gider. Bu çalışmalarının neticesinde *Sänger und Poeten mit der Laute: Türkische Âşık und Ozan* başlıklı kitabını yayımlar (U. Reinhard & de Oliveira Pinto 1989; Görsel 21).

“Reinhard Türki 1972” kataloğu Berlin Fonogram Arşivi'nin Reinhard kayıtlarına dair hazırladığı en detaylı giriş bilgilerine sahiptir. İstanbul Belediye Konservatuarı bünyesinde yapılan etkinliklerle başlayan çalışma Adana ve Gaziantep'le devam eder; ardından ekip Batı Karadeniz'e yönelir. Reinhard'ların Berlin Fonogram Ar-

Görsel 22. Bağlama çalan çocuk (Adana ve Antep çevresi, 1972 Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 56)

şivi bünyesinde DFG desteğiyle gerçekleştirdikleri dokuzuncu alan araştırmalarında bir hafta boyunca Güney Anadolu'da gittikleri ilçe ve köyler şöyle sıralanır: Adana-Yüzbaşı, Karakol, Küçük Karataş, Yenibey ve Gaziantep-Yeşilova, Kilis, Oylum (Görsel 22, 23, 24, 25). Reinhard'ların buradaki köy okullarında yaptıkları kayıtlarda, öğretmenlerin öğrencilere Alman araştırmacılar Türkçeye o kadar da hakim olmamalarına rağmen araştırmacıların kaydetmesi için Türkiye tarihini anlattırdıkları, İstiklal Marşı ve Andımızı söyledikleri gözlemlenir (Görsel 26).

Reinhard'ların, Baumann & Çiftçi'nin belirttiği gibi (2021: 103) 1974 yılındaki on birinci alan araştırmasını Sivas'ta sürdürdüklerine dair herhangi bir veriye dosyalarda rastlamadım. Fakat 1975 yılı alan araştırmalarına dair arşiv verilerinden 9 – 17 Haziran'da bir kez daha Malatya'ya gittikleri anlaşılıyor.

Böylece Reinhard'lar 1955 – 1979 yılları arasında Türkiye'de yaptıkları on üç saha çalışmasında altı kez araştırma rotalarını Güney ve Doğu Anadolu'ya çevirmişlerdi.

Görsel 23. Köy meydanında çocuk sesinden şarkı kaydı (Adana ve Antep çevresi, 1972 Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 56)

Görsel 24. Köy okulunda zurna kaydı (Adana ve Antep çevresi, 1972 Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 56)

Görsel 25. Davul keman kaydı (Adana ve Antep çevresi, 1972 Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 56)

Görsel 26. Köy okulunda kız çocuklarından şarkı kaydı (Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 56)

Sonuç

Kurt Reinhard'ın çalışmalarına ait vesikalar, içinde olduğu İkinci Dünya Savaşı öncesi karşılaştırmalı müzikoloji ve sonrası etnomüzikoloji disiplinlerinin iç dönüşümüne Berlin Fonogram Arşivi'nin koşut gelişmesini belgeler. Gerek yayımları ve gerekse görsel-işitsel arşiv malzemeleri çerçevesinde bu çalışmalar 1937 – 1955; 1955 – 1964 ile 1964 – 1978 olmak üzere üçe ayrılır. Birinci dönemdeki çalışmaları onun yukarıda bahsettiğim dil ve arkeoloji disiplinlerinin merkezinde yer aldığı bilim ortamının karşılaştırmalı çalışmaları kapsamında tanımlanabilir. Çin, Burma ve Lolo geleneksel müziklerine dair çalışmaları onun bu minvalde masa başında yaptığı etnografik metotlu değil, fakat etnografik konulu egzotist çalışmalardır. Bir Berlin Fonogram Arşivi üyesi olarak, müzedeki görevleri sebebiyle de her zaman organoloji ve sistematik müzikoloji alt disiplinlerine yakın kalarak veri biriktirme, sınıflama ve kataloglama yöntemleriyle çalışır. 1955 – 1964 yılları onun ilk metodolojik kırılmayı, dolayısıyla değişimi yaşadığı dönemdir. Karşılaştırmalı müzikoloji disiplininin temsilcisi Kurt Reinhard artık alana çıkar ve sonraki tüm çalışmalarını alan araştırmaları çerçevesinde yürütür. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında savaş sonrası akademik sahada da baş aktör olan ABD'nin yönlendirdiği yeni kültür politikalarının içinden çıkan International Music Council, International Folk Music Council, International Council of Traditional Music ve American Folklore Society ile onların *Journal of the International Folk Music Council*, *The World of Music*, sonra *The World of Music (New Series)* ve *Journal of American Folklore* gibi mecralar yeni dünyanın yeni disiplininin, yani etnomüzikolojinin üretim alanını oluşturur ve yönlendirir. Almanya'daki nasıyon sosyalist ideolojinin bilim dünyasının geçmişteki icraatları sebebiyle karşılaştırma yöntemi büyük oranda reddedilerek karşılaştırmalı müzikoloji defteri kapanır ve Amerikan etnomüzikolojisi temelinde “temiz” bir sayfa açılır. Bu yıllarda Berlin Fonogram Arşivi ve Berlin Özgür Üniversitesi'nde kurumsal ve akademik bir (b)ağ kuran Kurt Reinhard bu yeni – Almanya'daki adıyla – müzik etnolojisi dünyasına entegre olarak, değişimin temsilcisi olur. Böylece Berlin Fonogram Arşivi de kendi tarihselliği içinde büyük bir

Kurt Reinhard köy kahvehanesinde (1970'ler, Türkiye, Berlin Fonogram Arşivi)

değişime dahil olur; önceki dönemin aksine Kurt Reinhard'la birlikte sahaya “müzikolog” göndermeye başlar. Eski paradigmalarla kurduğu bağların yönlendirmesiyle Reinhard bu yıllarda Türkiye’de daha ziyade Adana, Gaziantep, Mersin, Hatay’ı içine alan Güney Anadolu hattında dolanarak kendinden önceki araştırmacıların da yaptığı gibi buradaki “Urheimat”a [‘asıl vatan’] ait “otantik”, “Ari” Türkçe müziksel malzemeyi anlamaya çalışır. Üçüncü dönemde ise 1964 yılı itibariyle etnomüzikoloji disiplininin kendi

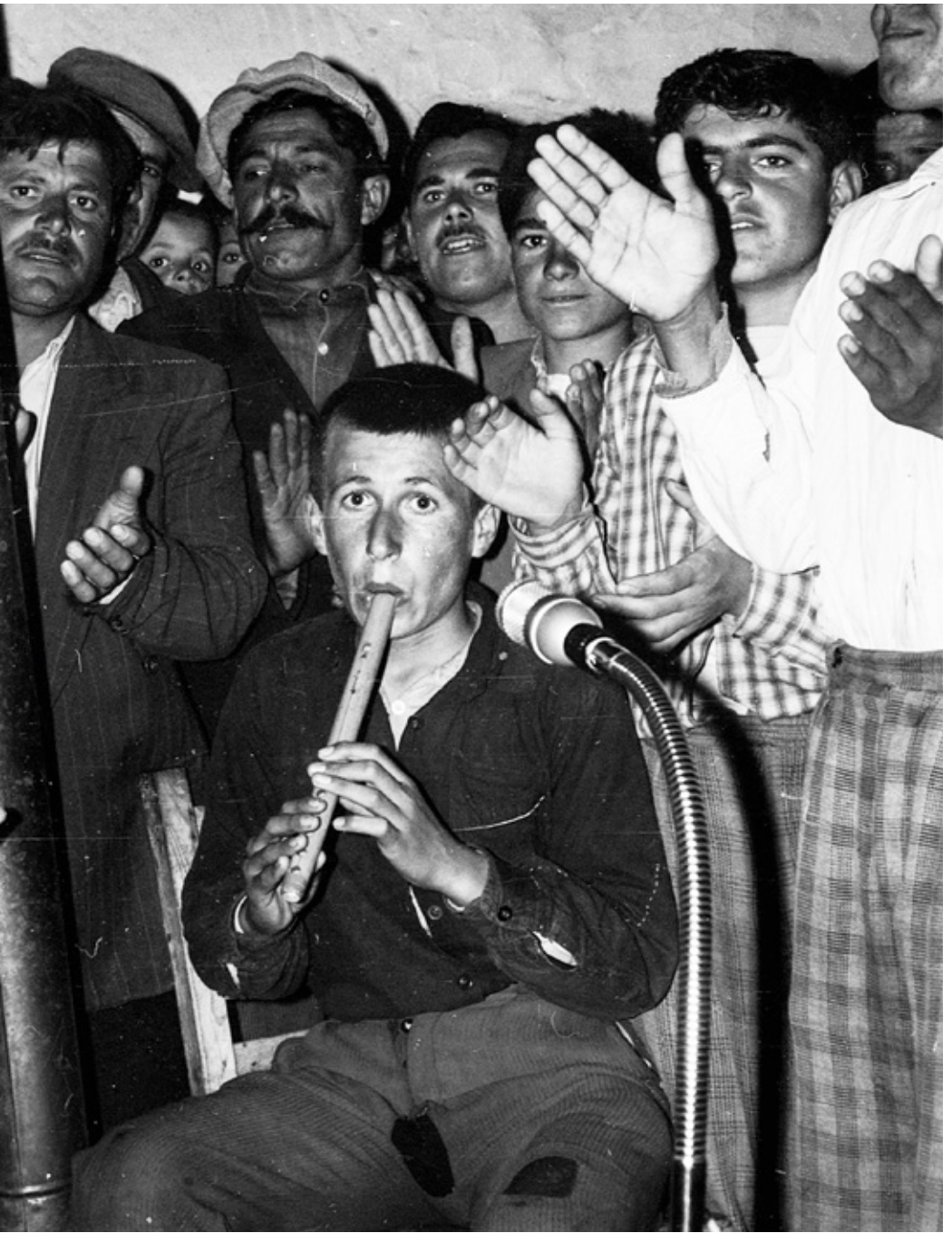
Ursula Reinhard (ortada) kaval dinliyor (1970'ler, Türkiye, Berlin Fotonogram Arşivi)

içindeki değişimle birlikte Kurt Reinhard'ın alanı “köy” odağından “şehir” odağına doğru değişir. Bu tarihten itibaren çalışmalarının büyük çoğunluğu makam müziği sistemi, Osmanlı şehir müziği konularındaki tarihsel ve sistematik çalışmalardan oluşur (Reinhard & Reinhard 2007). Güney ve Doğu Anadolu odaklı çalışmalarını birkaç alan araştırması hariç ikinci ve üçüncü dönemlerinde sürdürmüştür. Üçüncü dönemdeki köy-şehir odağındaki Malatya ve Sivas'ı içine alan çalışmalarda özellikle Sivas'ta Türkçe âşık müziği ayrıcalıklı bir çalışma dosyası oluşturur.

Ursula Reinhard eşi ve meslektaşı Kurt Reinhard'ın ölümünün ardından devam ettiği çalışmaları 2000'lere kadar sürdürmüştür. Fakat bu çalışmalarla Ursula Reinhard'ın kendine ait araştırmacı kişiliğinin incelenmesi bu kitabın dışında bırakılmıştır. Bu kitap çalışması Reinhardların Türkiye'de yaptığı onlarca yoğun araştırmanın sadece bir bölümünü oluşturur. Çalışmaları, daha nice yayımlarla gün yüzüne çıkmayı beklemektedir.

İlk alan araştırmalarında kaval kaydı (1955, Adana, Berlin Fonogram Arşivi, Reinhard Türkiye Koleksiyonu, Karton 53)

Kaynakça

Bartók, Béla

1976. "Folk Song Collecting in Turkey". *Béla Bartók Essays. Selected and Edited by Benjamin Suchoff*. New York: St. Martin's Press, 137 – 147.

Bartók, Béla

1991. *Küçük Asya'dan Türk Halk Musikisi*. Çev. Bülent Aksoy. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Baumann, Max Peter & Nevzat Çiftçi

2021. "Ein Leben für die türkische Musik". *Lebenslauf und Bibliographien zu Kurt und Ursula Reinhard* = "Türk Müziğine Adanmış Ömür". *Kurt ve Ursula Reinhard'ın Biyografileri ve Bibliyografyaları*. Çev. Elif Damla Yavuz. Berlin: VWB – Verlag für Wissenschaft und Bildung (Intercultural Music Studies, 25).

Bumke, Peter

2022. *Mankerek. Doğu Dersim'de (Tunceli'de) Köy Hayatı, 1974–1978. Derleyen: Martin Greve*. Bonn: Max Weber Stiftung.

Christensen, Dieter (der.)

1970. *Katalog der Tonbandaufnahmen M1 – M2000 der musikethnologischen Abteilung*. Berlin: Museum für Völkerkunde.

Christensen, Dieter

2023. *Hakkâri/Colemêrg. Travels to the Eastern Taurus (1958, 1965)*. Edited by Martin Greve. Bonn: Max Weber Stiftung.

Eberhard, Wolfram

2002. *Güneydoğu Anadolu'dan Âşık Hikâyeleri*. Çev. Müfide Kocaoğlu van der Hoeven. Ankara: Türk Dil Kurumu.

"Folk Music"

1958. "Folk Music: Folk Music Expedition in Middle and Far East". *The World of Music* 3, 12.

Koch, Lars-Christian, Albrecht Wiedmann & Susanne Ziegler

2004. "The Berlin Phonogramm-Archiv: A Treasury of Sound Recordings". *Acoustical Science and Technology* 25/4, 227 – 231.

DOI: 10.1250/ast.25.227

Kunst, Jaap

1950. *Musicologica. A Study of the Nature of Ethno-Musicology, Its Problems, Methods and Representative Personalities*. Amsterdam: Indisch Instituut.

Luschan, Felix von

1890. "Die Tachtadschy und andere Ueberreste der alten Bevölkerung Lykiens". *Archiv für Anthropologie* 19, 31 – 53.

Luschan, Felix von

1904. "Einige türkische Volkslieder aus Nordsyrien und die Bedeutung phonographischer Aufnahmen für die Völkerkunde". *Zeitschrift für Ethnologie* 36/2, 177 – 202.

Luschan, Felix von

2020. "Kuzey Suriye'de Birkaç Türk Halk Şarkısı ve Fonograf Kayıtlarının Halkbilimi Açısından Anlamı". Elif Damla Yavuz, Nihan Tahtaişleyen & Erdener Önder (der.). *Fonograf Alanda. Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye*. Çev. Elif Damla Yavuz. İstanbul: Berceste Yayınevi, 143 – 167.

Meyer, Andreas

2000. "Die Musikinstrumenten-Sammlung des Berliner Phonogramm-Archivs = The Berlin Phonogramm-Archiv's Collection of Musical Instruments". Simon (2000a), 151 – 160.

Reinhard, Kurt

1939. *Die Musik Birmas [Cilt 1 – 2]*. Würzburg-Aumühle: Tritsch (Schriftenreihe des Musikwissenschaftlichen Seminars der Universität München, 5).

Reinhard, Kurt

1951a. "Tonmessungen an fünf ostafrikanischen Klimpern". *Die Musikforschung* 4/4, 366 – 370.

Reinhard, Kurt

1951b. *Die Musik exotischer Völker. Bildausstattung von Marie Seidel*. Museum für Völkerkunde, Berlin-Dahlem. Berlin: Wigankow.

Reinhard, Kurt

1951c. "Bedeutung, Wesen und Erforschungsmöglichkeiten primitiver Musik". *Sociologus* N. F. 1/2, 81 – 96.

Reinhard, Kurt

1952. "Zur Frage der Klimpernmessung". *Die Musikforschung* 5/4, 373 – 375.

- Reinhard, Kurt
1953. "Exotische Musik". *Der Große Brockhaus [Cilt 3, 16. baskı]*. Wiesbaden: Brockhaus, 732 – 733.
- Reinhard, Kurt
1962a. "The Berlin Phonogramm-Archiv". *The Folklore and Folk Music Archivist* 5/2, [4s.].
- Reinhard, Kurt
1962b. *Türkische Musik*. Berlin: Museum für Völkerkunde.
- Reinhard, Kurt
1974. "Güney Türk Ağıtlarının Biçimleri". *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 201.
- Reinhard, Kurt
2000. "Zwanzig Jahre Wiederaufbau des Berliner Phonogramm-Archivs = Twenty Years of Rebuilding the Berlin Phonogramm-Archiv". Simon (2000a), 134 – 140.
- Reinhard, Kurt & Ursula Reinhard
2007. *Türkiye'nin Müziği [Cilt 1 – 2]*. Çev. Sinemis Sun. Ankara: Sun Yayınevi.
- Reinhard, Kurt & Ursula Reinhard (der.)
1968. *Auf der Fiedel mein. Volkslieder von der osttürkischen Schwarzmeerküste*. Berlin: Museum für Völkerkunde.
- Reinhard, Ursula (der.)
1965. *Vor seinen Häusern eine Weide... Volksliedtexte aus der Süd-Türkei*. Berlin: Museum für Völkerkunde.
- Reinhard, Ursula & Tiago de Oliviera Pinto
2019. *Türk Âşık ve Ozanları*. Çev. Elif Damla Yavuz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Saygun, A. Adnan
1976. *Béla Bartók's Folk Music Research in Turkey*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Simon, Artur (der.)
2000a. *Das Berliner Phonogramm-Archiv 1900 – 2000: Sammlungen der traditionellen Musik der Welt = The Berlin Phonogram Archive 1900 – 2000: Collections of Traditional Music of the World*. Berlin: VWB – Verlag für Wissenschaft und Bildung.

Simon, Artur

2000b. "Die musikalischen Traditionen der Menschheit im Berliner Phonogramm-Archiv 1900 – 2000. Sammeln, Bewahren, Forschen und Vermitteln = The Musical Traditions of Mankind in the Berlin Phonogramm-Archiv 1900 – 2000. Collecting, Preserving, Researching and Communicating". Simon (2000a), 47 – 64.

Tahtaişleyen, Nihan

2020. "İlk Fonograf Kayıtlarının Membarı: Berlin Fonogram Arşivi". Elif Damla Yavuz, Nihan Tahtaişleyen & Erdener Önder (der.). *Fonograf Alanda. Erken Dönem Karşılaştırmalı Müzikoloji Çalışmaları ve Türkiye*. Çev. Elif Damla Yavuz. İstanbul: Berceste Yayınevi, 19 – 79.

Tahtaişleyen, Nihan

2021. *Karşılaştırmalı Müzikolojiden Etnomüzikolojiye Değişimin Temsili Olarak Kurt Reinhard*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Müzikoloji Doktora Programı.

Temiztürk, Halil

2019. "Kitab-ı Mukaddes Arkeolojisinin Ortaya Çıkışı ve Metodolojik Tartışmalar". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 19/2, 395 – 423.

DOI: 10.33415/daad.559227

Yaygan, İlhami

2013. *19. Yüzyılda Alman Şarkiyatçıların Bektaşilik Serüveni: Bektaşiler Tahtacılar Kızılbaşlar*. Ankara: La Kitap.

Ziegler, Susanne

2019. "Historical Sources of Turkish Music in Berlin: The Kurt Reinhard Collections in the Berlin Phonogramm-Archiv". *Musicologist* 3/1, 58 – 76.

DOI: 10.33906/musicologist.560186

Pera-Blätter

Pera-Blätter, Orient-Institut Istanbul'un düzensiz aralıklarla yayınladığı bir bilimsel makale dizisidir ve tek tek yayımlanmaktadır. *Pera-Blätter*, sınırlı sayıda ve İngilizce veya Almanca olarak basılmakta ve özgün dilinde ve Türkçe olarak online yayımlanmaktadır.

41 CHRISTENSEN, Dieter
Hakâri/Colemêrg. Travels to the Eastern Taurus (1958, 1965). Edited by Martin GREVE. 2023.

40 KUTLAY, Evren & FODOR, Gábor
Osmanlı Sarayı'nda Bir Macar Piyanist: Géza Hegyei. 2023.

39 NIEHOFF-PANAGIOTIDS, Johannes & NIKOPOULOS, Anastasios
Mönche und Osmanen. 2023.
(Yayına hazırlanıyor)

38 SELKE, Stefan
Aşırı Verimli İnsanlar ve Manipülatif Araçlar. 2023.

37 BUMKE, Peter J.
Mankerek – Doğu Dersim'de/Tunceli'de Köy Hayatı 1974 – 1978. Herausgegeben von Martin GREVE. 2022.

36 ADAK, Hülya & WITTMANN, Richard (Eds.)
Mapping Gender. What's New and What's Ahead in Ottoman and Turkish Women's, Gender, and Sexuality Studies. 2022.

35 ULUÇ, Lâle
Ottoman-Safavid Relations in the Sixteenth Century and the Importance of the *Nakkaşhane*. 2022.

34 NEMATOLLAHY, Kamyar
Iranian Music and the Construction of Collective Identity. The 1970s and Early-Revolutionary Iran. 2022.

- 33** **ROGAN, Eugene**
Prisoners of the Great War on the Ottoman Front. 2018.
- 32** **HORNE, John**
Nineteen Fifteen and the Totalizing Logic of the First World War. 2017.
- 31** **JANZ, Oliver**
Der Erste Weltkrieg als globaler Krieg. 2016.
- 30** **URSINUS, Michael**
Sarajevo, an Ottoman City of Many Names and Disputed History. 2015.
- 29** **WINTER, Jay**
The Trans-national History of the Great War. 2015.
- 28** **PUSCH, Barbara & SPLITT, Julia (Eds.)**
50 Jahre deutsch-türkische Migrationsforschung: Ein autobiografischer Rückblick von Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat. 2014.
- 27** **ZÜRCHER, Erik Jan**
What was Different about the Ottoman War? 2014.
- 26** **GLASSEN, Erika**
Die phonetische und semantische Emanzipation der arabischen Lehnwörter *huzur*, *hüzün* und *sohbet* im Osmanischen und ihre mentalitätshistorische Bedeutung. 2014.
- 25** **KRUMEICH, Gerd**
Vom Krieg der Großmächte zur Katastrophe Europas. 2014.
- 24** **LAUT, Jens Peter**
Was ist Turkologie? Überlegungen zu einem sogenannten Orchideenfach. 2013.
- 23** **JOPPIEN, Charlotte (Ed.), KAMP, Kristina & SCHULZ, Ludwig**
Zehn Jahre AKP – Eine Retrospektive auf Außen-, Innen- und Kommunalpolitik. 2012.
- 22** **ÖZAKTÜRK, Hülya**
Ehrenmorde in der Türkei. 2012.
- 21** **SCHARLIPP, Wolfgang Ekkehard**
Sherlock Holmes und Mike Hammer in der Türkei. Genre und Subgenre in der türkischen Kriminalliteratur. 2011.
- 20** **MOMMSEN, Katharina**
Goethe's Relationship to the Turks as Mirrored in his Works. 2011.
- 19** **GESER, Marcel**
Geschichte des deutschen Kindergartens Istanbul. 2007.
- 18** **MOTIKA, Raoul**
Entwicklungstendenzen des Islam in Tatarstan. 2002.
- 17** **AYGEN, Zeynep**
Vom Stadtrand zum innerstädtischen Verfall – Kreuzberg in Berlin – Zeyrek in Istanbul. 2000.
- 16** **YEŞİLADA, Karin**
Die geschundene Suleika – Das Eigenbild der Türkei in der deutschsprachigen Literatur türkischer Autorinnen. 2000.

15 LIER, Thomas, PREISSLER, Holger & SCHUBERT, Gudrun
Hellmut Ritter und die DMG in Istanbul. Herausgegeben anlässlich des 10jährigen Bestehens der Abteilung Istanbul des Orient-Instituts der DMG. 1997.

14 Istanbul-Miniaturen
Zusammengestellt und übersetzt von Klaus-Detlev Wanning. Türkisch-deutsche Ausgabe anlässlich des 10jährigen Bestehens der Abteilung Istanbul des Orient-Instituts der DMG. 1997.

13 BUCHNER, Roswitha
Die Fotografenfirmen Sebah und Joaillier. Das Bild Istanbuls im 19. Jahrhundert. 1997.

12 WILD, Stefan
Türken, Araber und Deutsche. Bemerkungen zur Entstehung und Bewertung von Völkerfreundschaften. (Deutsch-türkische Ausgabe). 1991.

11 PFEIFFER, Judith
Twelver Shi'ism as State Religion in Mongol Iran: An Abortive Attempt, Recorded and Remembered. 1996.

10 PUSCH, Barbara
Die Umweltdiskussion bei muslimischen Intellektuellen und radikalen Grünen in der Türkei. 1996.

9 DALITZ, Renée
The Sewing Machine and the Car. A Critical Introduction to Western Feminist Theories of Knowledge. 1996.

8 BERGER, Albrecht
Minderheiten und Ausländer im byzantinischen Konstantinopel. 1996.

7 DRESSLER, Markus
Vom Ulu Önder zum Mehdi – Zur Darstellung Mustafa Kemals in den alevitischen Zeitschriften Cem und Nefes. 1996.

6 SCHÖNIG, Hanne
Feudalistisch organisierte Nomaden im Wandel der Zeit: Die Tuareg in Südostalgerien. 1996.

5 BERG, Andrea
Baschkirien und Tatarstan im Spiegel der türkischen Presse. 1996.

4 HÖFERT, Almut
Das Fremde durch die Brille des Eigenen. Das mittelalterliche Erbe im europäischen Türkenbild der Renaissance. 1995.

3 NEUWIRTH, Angelika
Zur Symbolik des Islam. Neue Überlegungen zur Gebetsrichtung. 1995

2 SCHÖNIG, Claus
Von Hunnen, Türken und Mongolen. Eine vorgeschlagene Periodisierung der türkischen Geschichte. 1994.

1 VORHOFF, Karin
Die Aleviten – eine Glaubensgemeinschaft in Anatolien. 1995.

Max Weber Foundation

.....

German Humanities
Institutes Abroad

Ethnologisches Museum
Staatliche Museen zu Berlin

Kurt Reinhard (1914 – 1979), Berlin Özgür Üniversitesi'nde öğretim kadrosunun üyesiydi ve aynı zamanda Berlin Fonogram Arşivi'nde müdür olarak çalışarak (1952 – 1968) arşivi eski ihtişamına kavuşturdu. Etnomüzikolog olarak kariyerini Türkiye müziği üzerine kurdu ve 1955 yılından ölümüne dek eşi ve çalışma arkadaşı Ursula Reinhard ile birlikte Türkiye'de alan araştırmaları yaptı. Yayınları kendinden sonraki araştırmacıların Türkiye'ye yönelmesine ön ayak oldu. Bu kitap, Reinhard'ların ilgili bölgelerdeki seyahatlerini anlatarak çiftin bugün Berlin Etnoloji Müzesi'nde bulunan kişisel koleksiyonundan çok sayıda fotoğrafı sunmaktadır.

Nihan Tahtaişleyen, Orient-Institut Istanbul'da, Yakındoğu müzik yazmalarının eleştirel basımı üzerine odaklanan "Corpus Musicae Ottomanicae" (CMO) projesinde post-doc araştırmacısı olarak çalışmaktadır. Tahtaişleyen, aynı zamanda Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ) İstanbul Devlet Konservatuvarı'nda, Müzikoloji Bölümü araştırma görevlisi olarak müzik tarihi dersleri vermektedir. Doktora derecesini "Karşılaştırmalı Müzikolojiden Etnomüzikoloji ve Değişimin Temsili Olarak Kurt Reinhard" başlıklı teziyle MSGSÜ Müzikoloji Programı'ndan alan Tahtaişleyen'in burada sunulan çalışması, Kurt ve Ursula Reinhard'ın Berlin Fonogram Arşivi'nde korunan Türkiye müziği alan araştırmalarına dair sesli ve yazılı belgelere odaklanır.